

LEGAL PROTECTION OF COMPUTER PROGRAMS

Ana Zdraveva

Teaching Assistant, Faculty of Law, University “Goce Delchev” Shtip,
Republic of North Macedonia
ana.zdraveva@yahoo.com

Abstract

The idea of this paper is to determine how the legal protection of computer programs is provided. EU legislation takes into account the growing importance of this type of technology, and more and more attention is being paid to software protection legislation, in order to ensure adequate security and to encourage individuals to contribute more in this area. Different legal systems tend to regulate this area through a set of acts and regulations that generally differ depending on the legal tradition to which they belong. For now, it can not be said that European, and even less domestic case law, is rich in cases related to copyright infringement of computer programs. However, several cases, due to their specificity, have a particular impact on the further proceedings of the courts. Hence, this paper analyzes how the relevant legislation is applied through the case-law of the European Court of Human Rights in the case of SAS Institute Inc. vs. World Programming Ltd (WPL). The main legal issues that run through this paper are all that are subject to protection in computer programs and which elements of the computer program are protected by copyright.

Keywords: computer program, legal protection, case law, European Court of Human Rights

ПРАВНА ЗАШТИТА НА КОМПЈУТЕРСКИ ПРОГРАМИ

Ана Здравева

Асистент, Правен факултет, Универзитет „Гоце Делчев” Штип,
Република Северна Македонија
ana.zdraveva@yahoo.com

Апстракт

Идејата на овој труд е да се утврди на кој начин се обезбедува правната заштита на компјутерските програми. Законодавството на ЕУ го има предвид зголеменото значење на овој тип на технологија, а се повеќе внимание се посветува на законската регулатива за заштита на компјутерските програми, со цел да се обезбеди соодветна безбедност и да се поттикнат поединците да се повеќе да придонесуваат во оваа област. Различни правни системи се стремат да ја уредат оваа област преку збир на акти и прописи кои начелно се разликуваат во зависност од правната традиција во која припаѓаат. Засега не може да се каже дека европската, а уште помалку домашната судска пракса е богата со предмети

поврзани со прекршување на авторските права на компјутерските програми. Но, неколку предмети, поради нивната специфичност, имаат особено влијание врз понатамошното постапување на судовите. Оттука, овој труд анализира како се применува релевантната законска регулатива низ праксата на Европскиот суд за човекови права во предметот *SAS Institute Inc. vs. World Programming Ltd (WPL)*. Главните правни прашања кои се провлекуваат низ овој труд се, што е предмет на заштита кај компјутерските програми и кои елементи на компјутерската програма се штитат со авторските права.

Клучни зборови: компјутерска програма, правна заштита, судска пракса, Европски суд за човекови права

1. Вовед

Секој што користи компјутерска програма или мобилна технологија, инсталира апликации кои извршуваат одредена задача. Меѓутоа не секој јасно разбира што е компјутерска програма, како работи, како се создава и сл. Компјутерското програмирање е креативен процес на дизајнирање, пишување, тестирање и одржување на изворниот код на компјутерските програми. Овој код е напишан во еден или во повеќе програмски јазици (Java, C++, C#, Python).¹ Целта на програмирањето е да се создаде сет на инструкции, кои во одредена комбинација претставува инструкција до компјутерот да извршува специфични операции и одредени акции. Процесот на пишување на код често бара експертиза, па за да може компјутерот да ја препознае инструкцијата, а програмерот треба да биде детален и прецизен при пишување на одредена инструкција. Компјутерската програма се состои од збир на инструкции, па следствено на тоа треба да се напишат голем број на инструкции.

Најстарите компјутерски системи се настанати во првата половина на минатиот век, кои биле од механички или електромеханички тип. Сепак, развојот на компјутерските системи доведе и до промени во областа на програмирањето. Во таа смисла, поставување на компјутери и давање на наредби за извршување задачи веќе не изгледа како механичко поврзување на одредени склопови, туку потребно е да се напишат потребните инструкции.² За да може компјутерот да ја разбере командата испратена во одреден момент за обработка и извршување, без оглед на програмскиот јазик на кој е напишана апликацијата, програмерот мора да напише инструкции на програмски јазик кој потоа се преведува на машински јазик за што се користи универзалната алатка – бинарен код, кој е од низа на нули и единици.

Во современото информатичко општество, компјутерските програми заземаат значаен дел во технолошкиот развој. Истите, можат многу лесно да

¹ Bolton D. Што е компјутерско програмирање? Retrieved from <https://mk.eferrit.com/што-е-компјутерско-програмирање>.

² Gecic law, Isti izgled, ista namena računarskog programa – (ne) postojanje povrede autorskog prava. (2020, May 6) Retrieved from <https://geciclav.com/sr/isti-izgled-ista-namena-racunarskog-programa-nepostojanje-povrede-autorskog-prava/>

се репродуцираат, дистрибуираат, копираат. Поради тоа, тие се многу често предмет на злоупотреба. Како што веќе се истакна компјутерските програми претставуваат многу софистицирани креации, кои се резултат на цели тимови стручњаци. Специфичноста на компјутерските програми се согледа и во нивниот објект на заштита. Па оттука, правната заштита на компјутерските програми претставува прашање вредно за разгледување и елаборација.

2. Компјутерска програма – пишано книжевно дело

Врската помеѓу машинскиот јазик и програмските јазици од повисоко ниво може да се набљудува од аспект на кодови – кодот напишан на машински јазик е објектен код, додека кодот напишан на еден од програмските јазици е изворниот код.³

Покрај интересот за збирот на различни технологии зад екраните на компјутерите, уште поинтересен е ставот што правото на интелектуалната сопственост го зазема во однос на компјутерските програми. Законодавството на ЕУ го има во предвид зголеменото значење на овој тип на технологија, а се повеќе внимание се посветува на законската регулатива за заштита на компјутерските програми, со цел да се обезбеди соодветна безбедноста и да се поттикнат поединците се повеќе да придонесуваат во оваа област. Државите во оваа област имаат донесено збир на акти и прописи, кои во зависност на која правна традиција припаѓаат, законодавците од различни земји имаат различни идеи за начинот на кој може да се обезбеди најдобра заштита.⁴ Најважниот документ во оваа област е секако Договорот за трговските аспекти на правата од интелектуална сопственост⁵, каде во член 10 дефинира дека компјутерските програми, без разлика дали се во изворен или објектен код, ќе се заштитуваат како книжевни дела врз основа на Бернската конвенција.

На ниво на Европска Унија, првата регулатива за решавање на овој проблем е *Директивата 91/250 ЕЗ*⁶, усвоена во 1991 година. Оваа Директива 18 години подоцна, е замената со *Директивата 2009/24 ЕЗ*⁷. Во согласност со одредбите на ова Директива, земјите – членки ги штитат компјутерските програми⁸ со авторско право како книжевни дела во смисла на Бернската конвенција за

---

³ Ibid.

⁴ Ibid.

⁵ The World Trade Organization (WTO) – The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, во понатамошниот текст Договорот TRIPS.

⁶ Directive 91/250 EEC of the Council of the European communities of 14 May 1991 on the legal protection of computer programs (Official Journal L 122/42, 17.05.1991).

⁷ Directive 2009/24 EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs (Official Journal L 111/16, 5.5.2009).

⁸ Терминот “компјутерска програма” вклучува програми во било која форма, вклучително и оние кои се вградени во компјутерскиот хардвер. Овој термин вклучува и подготвителен проект што се користи за развој на компјутерска програма под услов природата на подготвителната работа да биде таква што во подоцнежната фаза од него може да настане компјутерска програма.

заштита на книжевни и уметнички дела. Целта на директивата е да ги разјасни и отстрани разликите во однос на правната заштита на компјутерските програми во различни земји на ЕУ.

По примерот на ЕУ, македонскиот законодавец на ист начин ја пропишал заштитата на компјутерските програми со Законот за авторски права и сродни права⁹ (ЗАПСП). Во член 3, став 1, точка 3 е пропишано дека книжевните дела се сметаат за авторски дела, што ги вклучува и компјутерските програми во било која електронска изразена форма, вклучувајќи го и подготвителниот материјал за негова изработка, доколку е индивидуална и интелектуална творба. Во случај кога компјутерската програма е подготвена од работник при извршувањето на своите работни обврски или по упатство на работодавецот, се смета дека материјалните права на авторот на програмата, исклучиво и неограничено му се пренесени на работодавецот, доколку со договор поинаку не е определено.¹⁰

3. Предмет на заштита на компјутерските програми

Како што не е лесно да се создаде компјутерска програма, така не е едноставно да се формулира правна норма која ќе обезбеди ефикасна правна заштита на авторските права и недвосмислена инструкција на судиите како да решат реален спор во случај на повреда на авторските права на компјутерската програма. Овде се поставува прашањето дали заштитата на правата треба да ја земе во предвид компјутерската програма во целина, а не само кодовите и елементите познати на програмерот, туку и елементите што се блиску до просечниот корисник, како што се на пример, функциите или програмата за прикажување (интерфејс). Дали кршење на авторските права е создавање на компјутерска програма која е слична на друга компјутерска програма од гледна точка на програмерот или која е слична на друга компјутерска програма, но од гледна точка на корисникот.

Советот на Европската заедница, во член 1 став 2 од наведената Директива, пропишува дека предмет на заштита во прв план е „изразот“ на компјутерската програма, а како единствен критериум е пропишано компјутерската програма да е оригинална, во смисла програмата да е сопствена интелектуална творба на авторот. Од друга страна, идеите и принципите зад кои се заснова секој елемент на компјутерската програма, како и идеите и принципите зад графичкиот приказ, не се заштитени во смисла на Директивата. Толкувајќи ги одредбите од Директивата, може да се заклучи дека не се штити идејата како таква, како општ принцип за заштита на авторските права.

Македонскиот законодавец во член 110 став 2 од ЗАПСП на ист начин го пропишува и регулира предметот на заштита на компјутерските програми, а кои законски одредби се во согласност со член 1 од наведената Директива.

⁹ Закон за авторски права и сродни права (Службен весник на Р. Македонија бр.23/05 од 12.04.2005 година) – во понатамошниот текст ЗАПСП.

¹⁰ Член 111 од ЗАПСП.

Материјалните права на авторот на компјутерската програма се целосно имплементирани во ЗАПСП, на тој начин постојат определни повторувања во однос на општите одредби од самиот закон. А особено очигледен е фактот дека законодавецот ова го направил репродуцирајќи ги одредбите од Директивата.¹¹

4. Анализа на пресуда на Европскиот суд за човекови права: *SAS Institute Inc. vs. World Programming Ltd.*

За ова прашања Европскиот суд за човекови права расправаше во предметот C-406/10 *SAS Institute Inc. vs. World Programming Ltd (WPL)*, (2012)¹².

4.1 Фактичка состојба:

Во случајот што е предмет на анализа странки во спорот се две софтверски компании SAS Institute Inc. и World Programming Ltd. Тужбата е поднесена од SAS Institute Inc. против World Programming Ltd, а предмет на спорот е повреда на авторските права на компјутерски програми и прирачници кои се однесуваат на неговиот компјутерски систем за бази на податоци. Одлуката која е донесено по овој предмет се однесува на толкување на одредбите 1(2) и 5(3) од Директивата 91/250 на Советот за правна заштита на компјутерските програми и одредбата 2(a) од Директивата 2001/29 за усогласување на одредени аспекти на авторското право и сродните права во информатичкото општество¹³.

Институтот SAS¹⁴ е компанија која развива аналитички софтверски производи. Институтот има развиено интегриран сет на компјутерски програми во период од 35 години што им овозможува на корисниците да извршуваат широк опсег на задачи за обработка и анализа на податоци, вклучително и статистичка анализа (во понатамошниот текст “системот SAS”). Основната компонента на SAS системот, наречена “Base SAS”, им овозможува на корисниците да пишуваат и стартуваат сопствени софтверски апликации (скрипти) за да го прилагодат системот SAS да работи со нивни податоци и да ги обработува. Таквите скрипти се напишани на јазик што е својствен за системот SAS.

WPL била свесна дека постои побарувачка на пазарот за алтернативен софтвер способен да работи софтверски апликации напишани на јазикот на SAS. Поради тоа, WPL го произвела „Светскиот систем за програмирање”

---

¹¹ Дабовиќ – Анастасовска Ј., & Пепељугоски В. (2012). Скопје. Право на интелектуална сопственост.

¹² Пресуда на Европскиот суд за човекови права, 2 Мај 2012, C-406/10, SAS Institute Inc. vs. World Programming Ltd (WPL).

¹³ Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society (*Official Journal L 167*, 22/06/2001 P. 0010 – 0019).

¹⁴ Во доцните 1960-ти, осум Универзитети заеднички развиле статистички софтверски пакет за општа намена која ќе служи за анализа на земјоделските податоци. Резултирачката програма – Системот за статистичка анализа (SAS) – Оттогаш, SAS прераснува во една од најголемите приватни софтверски компании во светот.

дизајниран на начин да ги имитира компоненти на САС што е можно попрецизно, што значи дека со неколку мали исклучоци се обидува да постигне резултат каде што истиот влез води до ист излез на податоци. А ова ќе им овозможи на корисниците на системот САС да ги извршуваат скриптите што ги имаат развиено за употреба со системот САС на „Светскиот систем за програмирање“. Во тој процес, таа добила лиценца за “Издание за учење” на програмата и прирачниците на САС, која ги пручувала истите, без притоа да има пристап до изворниот код на САС.

Високиот суд на правдата на Англија и Велс, истакнал дека не е утврдено дека WPL имал пристап до изворниот код на компонентите на САС, дека копирајќи некој текст од изворниот код, или дека копирајќи некој од структурниот дизајн на изворниот код. Високиот суд, исто така укажува дека два претходни суда утврдиле во одделни постапки, дека кога конкурент на сопственикот на авторските права, ја проучувал работата на програмата и потоа напишал своја програма која ги имитира функциите на првата програма, неговите постапки не претставуваат повреда на авторските права на изворниот код на компјутерската програма. Институтот САС оспорувајќи го таквиот пристап поднел тужба до упатувачкиот суд и ја обвинил WPL за кршење на авторските права. САС тврдел дека WPL ги копирајќи прирачниците за системот САС и на тој начин индиректно ги копирајќи компјутерските програми; ги прекршил условите на лиценцата на „Издание за учење“, и создал сопствен прирачник кој се базирал на системот САС, со што ги прекршил неговите авторски права.

Во такви околности Високиот суд на правдата во Англија и Велс одлучил да ја прекине постапката и ги упатил следниве претходни прашања до Европскиот суд на правдата:

1. Дали постои повреда на авторското право на компјутерската програма заштитена со Директивата 91/250 доколку конкурентот создал слична компјутерска програма без да има пристап и да го користи изворниот код на првобитната компјутерска програма? И дали за одговор на ова прашање е релевантен некој од следниве фактори: а) видот и/или опсегот на функциите на првата програма, б) видот и/или обемот на знаење, истражување и работа што ги користи авторот на првата програма при развивањето на нејзините функции; (в) степенот до кој функциите на првата програма се репродуцираат во втората; (г) фактот дека изворниот код на втората програма репродуцира делови од изворниот код на првата програма до степен што го надминува она што е строго неопходно за да се добијат истите функции како првата програма?
2. Дали некое лице кое добило лиценцирана копија од компјутерска програма, има право без дозвола на носителот на авторското право, да презема дејствија на следење, тестирање или проучување на првобитната програма со цел да ги утврди нејзините принципи и идеи, иако таквите дејствија ги надминуваат границите на целите дозволени според лиценцата?

3. Дали постои повреда на авторските права на книжевно дело, ако конкурентот во втората програма репродуцира дел од некои од следниве прашања: (а) изборот на статистички операции што ќе се применат во првата програма; (б) математичките формули што се користат во прирачникот за да се опишат овие операции; (в) специфичните команди или комбинации на команди кои ги активираат овие операции; (г) изборите дадени од авторот на првата програма во однос на различните команди; (д) клучните зборови и синтаксата препознаени од првата програма; (ѓ) стандардните поставки поставени од авторот на првата програма во случај корисникот да не ги специфицира поставките за одредена команда или опција?¹⁵

4.2 Мислење на Европскиот суд за човекови права

Европскиот суд за човекови права согласно член 297 од Договорот за функционирање на Европската Унија¹⁶, ја продолжил постапката. При тоа ги анализираше прашањата кои беа упатени од страна на националниот суд, па во продолжение ќе бидат елаборирани и анализирани мислењата на судот.

Европскиот суд за човекови права при решавањето на првото прашање, ја имаше во предвид Директивата 91/250. Па така, во согласност со член 1(1) од Директивата 91/250, компјутерските програми се заштитени со авторско право како книжевно дело во смисла на Бернската конвенција. Членот 1(2) од Директивата 91/250 ја проширува таа заштита на изразување во која било форма на компјутерска програма. Меѓутоа, таа одредба наведува дека идеите и принципите кои се во основата на кој било елемент на компјутерската програма, вклучително и оние што се во основата на нејзините интерфејси, не се заштитени со авторски права според таа директива. Во овој поглед, во согласност со принципот дека само изразот на компјутерска програма е заштитен со авторски права, до степен до кој логиката, алгоритмите и програмските јазици содржат идеи и принципи, тие идеи и принципи не се заштитени со самата директива.¹⁷ Во однос на меѓународното право, и членот 9 (2) од Договорот TRIPS предвидуваат дека заштитата на авторските права се протега на изрази, а не на идеи, процедури, методи на работа или математички концепти како такви. Во тој поглед мора да се упати и на членот 1 (1) од Договорот TRIPS кој предвидува дека компјутерските програми, без разлика дали се во изворен или објектен код, треба да бидат заштитени како книжевни дела според Бернската конвенција. Според тоа целта на заштитата што ја дава директивата е изразот во која било форма на компјутерска програма што дозволува репродукција на различни компјутерски

---

¹⁵ Пресуда на Европскиот суд за човекови права, 2 Мај 2012, C-406/10, SAS Institute Inc. vs. World Programming Ltd (WPL) §28.

¹⁶ Treaty on the Functioning of the European Union-Official Journal of the European Union, C 83, 30.3.2010.

¹⁷ Параграф 14 од преамбулата на Директивата 91/250.

јазичи како што се изворниот код и објектниот код.¹⁸ Во согласност со втората фраза од седмиот параграф во преамбулата на истоимената Директива, терминот „компјутерска програма“ исто така го вклучува материјалот за подготвување и планирање која води до развој на компјутерска програма, под услов природата на подготвителната работа да биде таква да компјутерската програма може да произлезе од неа во подоцнежна фаза. Така, предметот на заштита ги вклучува формите на изразување на компјутерска програма и подготвителната работа способна да доведе, соодветно, до репродукција или последователно создавање на таква програма¹⁹.

Според ова Судот зазема став дека изворниот и објектниот код на компјутерската програма се форми на изразување на компјутерската програма и затоа се заштитени со авторски права во согласност со член 1(2) од Директивата 91/ 250. Од друга страна, во однос на графичкиот интерфејс, според Судската пракса таквиот интерфејс не овозможува репродукција на компјутерската програма, туку само претставува еден елемент на таа програма со помош на која корисниците ги користат карактеристиките на таа програма²⁰. Од особен интерес е образложението на судот, кој заклучил дека: ако елемент од компјутерската програма е способен да репродуцира програма, тогаш тој елемент е предмет на заштита на авторските права. Ова беше основа за судот да заклучи дека функционалноста на компјутерската програма, програмскиот јазик и форматот на датотеката што се користат во компјутерската програма за извршување на одредени функции не се начинот на изразување на компјутерската програма пропишани со член 1 (2) од Директивата. Судот, исто така, е на мислење дека, доколку се признае заштита на авторските права на приказот, функционалноста на компјутерската програма како и други елементи, тоа би значело овозможување на монополизација на идеите во индустријата за компјутерски софтвер, на штета на технолошкиот напредок и индустриски развој.²¹ Главната предност на заштитата на компјутерските програми со авторски права е тоа што таквата заштита го опфаќа само индивидуалното изразување на делото и на тој начин остава можност на други автори да создаваат слични па дури и идентични програми под услов да се воздржуваат од копирање.

Што се однесува до програмскиот јазик и форматот на датотеките со податоци што се користат при работа со одредена компјутерска програма за читање и извршување софтверски апликации напишани од корисникот и за читање и пишување податоци во одреден формат на датотека, тоа се елементи на

---

¹⁸ Пресуда на Европскиот суд за човекови права од 22 декември 2010, C-393/09 *Bezpečnostní softwarová asociace v Ministerstvo kultury* [2010] ECR I-13971, § 35.

¹⁹ Пресуда на Европскиот суд за човекови права од 22 декември 2010, C-393/09 *Bezpečnostní softwarová asociace v Ministerstvo kultury* [2010] ECR I-13971, § 37.

²⁰ Пресуда на Европскиот суд за човекови права од 22 декември 2010, C-393/09 *Bezpečnostní softwarová asociace v Ministerstvo kultury* [2010] ECR I-13971, § 34,41.

²¹ Пресуда на Европскиот суд за човекови права, 2 Мај 2012, C-406/10, *SAS Institute Inc. vs. World Programming Ltd (WPL)*, §40.

програмата преку кои корисниците користат некои од неговите карактеристики. Во овој контекст, важно е да се разјасни дека ако трето лице го добие делот од изворниот или објектниот код поврзан со програмскиот јазик или форматот на датотеките со податоци што се користат при работа со одредена компјутерска програма, и со помош на овој код создаде слични елементи во неговата сопствена компјутерска програма, неговите постапки може да претставуваат делумна репродукција во смисла на член 4 (а) од Директивата 91/250²². Сепак, како што е очигледно од налогот за повикување, WPL немал пристап до изворниот код на програмата на Институтот САС и не го декомпилирал својот објектен код. Со набљудување, проучување и тестирање на програмата на Институтот САС, WPL ги репродуцирал своите функции користејќи го истиот програмски јазик и формат на датотека со податоци. Затоа, во однос на првото прашање Судот констатирал дека функциите на компјутерската програма, програмскиот јазик и форматот на датотеките што се користат во компјутерската програма не се начин на изразување на компјутерската програма и како такви не се заштитени со авторски права во смисла на Директивата.

Во однос на второто прашање, Европскиот суд заклучил дека лицето кое добило копија од компјутерска програма под лиценца има право, без овластување на сопственикот на авторското право, да ја набљудува, проучува или тестира функционалноста на програмата со цел да ги утврди принципите и идеите кои лежат во основата на програмата. Но, ова е дозволено само доколку корисникот на лиценцата ова го прави вршејќи дејствија опфатени и дозволени со лиценцата, и под услов да не се повредуваат ексклузивните права на носителот на авторските права на таа програма. Имено, во конкретниот случај, тужениот законски купил копија од наставната програма “Издание за учење” на Институтот САС, кои биле доставени под лиценца позната како „click-through”²³ која бара од корисникот да ги прифати условите на лиценцата, пред да пристапи кон користење на софтверот. Според националниот суд, WPL ги користела различните копии од наставната програма на Институтот САС, извршувајќи дејствија кои го надминуваат она што било дозволено со предметната лиценца²⁴. Следствено на ова, националниот суд го поставува прашањето дали целта за која се проучува или следи работата и функционалноста на компјутерската програма е релевантна за стекнувачот на лиценцата да се повика на исклучокот од член 5 (3) од Директивата 91/250²⁵. Оттука, судот забележува дека, согласно

²² Пресуда на Европскиот суд за човекови права, 2 Мај 2012, C-406/10, SAS Institute Inc. vs. World Programming Ltd (WPL), §43.

²³ За овој концепт на лицензирање види повеќе на: <https://www.itassetmanagement.net/2014/05/20/dangers-clickthrough-licensing/>.

²⁴ Пресуда на Европскиот суд за човекови права, 2 Мај 2012, C-406/10, SAS Institute Inc. vs. World Programming Ltd (WPL), §48.

²⁵ Лицето кое има право да користи копија од компјутерска програма има право, без овластување на носителот на правото, да го набљудува, проучува или тестира функционирањето на програмата со цел да ги утврди идеите и принципите кои се во основата на кој било елемент на програмата,

одредбата, стекнувачот на лиценцата има право да ја набљудува, проучува или тестира работата на компјутерската програма со цел да ги утврди идеите и принципите утврдени во кој било елемент на програмата²⁶. Во овој правец целта на овој член е да обезбеди дека идеите и принципите кои се во основата на кој било елемент на компјутерската програма не се заштитени од сопственикот на авторското право со договор за лиценцирање. Според тоа, таа одредба е конзистентна со основниот принцип утврден во член 1 (2) од Директивата 91/250, според кој заштитата според Директивата се применува на изразувањето на компјутерската програма во било која форма, а идеите и принципите кои се во основата во кој било елемент на компјутерските програми, не се заштитени со авторски права. Дополнително, сите договорни одредби спротивни на исклучоците предвидени во член 5 (2) и (3) од Директивата 91/250 се ништовни²⁷. Тоа значи дека сите договорни одредби во договорот за лиценцирање со кои се забранува проучувањето, набљудувањето и тестирањето на лиценциран софтвер се неприменливи. Второ, според член 5 (3) од Директивата 91/250, стекнувачот на лиценцата има право да ги определи идеите и принципите кои лежат во основата на кој било елемент на компјутерската програма, доколку тоа го прави додека врши некој од дејствијата на вчитување, прикажување, извршување, пренесување или складирање на програмата. Следи дека утврдувањето на тие идеи и принципи може да се изврши во текот на извршувањето на дејствијата дозволени со лиценцата. Дополнително, 18-тиот параграф во преамбулата на Директивата наведува дека лицето кое има право да користи компјутерска програма не треба да биде спречено да врши дејствија неопходни за набљудување, проучување или тестирање на функционирањето на програмата, под услов овие дејствија да не ги прекршуваат авторските права на тие програми. Актите на вчитување и извршување неопходни за користење на законски стекнатата програма не можат да бидат забранети со договор.²⁸ Следствено на ова, носителот на авторските права на компјутерските програми не може, врз основа на договорот за лиценца, да му забрани на стекнувачот на лиценцата да ги дефинира идеите и принципите утврдени во сите елементи на програмата, доколку тоа го прави додека ги извршува дејствијата што лиценцата му ги дозволува да ги изврши, како и преземањето и стартувањето на дејствијата неопходни за користење на компјутерската програма, под услов со тоа да не ги нарушува ексклузивните права на носителот на авторските права на таа програма.²⁹ Што се однесува до последниот услов, член 6 (2) (в)

ако тоа го прави додека врши некој од дејствијата на вчитување, прикажување, извршување, пренесување или складирање на програмата што има право да ја користи.

²⁶ Пресуда на Европскиот суд за човекови права, 2 Мај 2012, C-406/10, SAS Institute Inc. vs. World Programming Ltd (WPL), §49.

²⁷ Член 9 став 1 од Директивата 91/250.

²⁸ 17-тиот параграф од преамбулата на Директивата 91/250.

²⁹ Пресуда на Европскиот суд за човекови права, 2 Мај 2012, C-406/10, SAS Institute Inc. vs. World Programming Ltd (WPL), §59.

од директивата 91/250, во врска со декомпилација, се наведува дека тој услов не дозволува информациите добиени од нејзината примена да се користат за развој, производство, тргување со компјутерската програма суштински слична во нејзината објективна форма, или за кој било друг чин што ги повредува авторските права. Па, затоа судот забележува дека треба да се има во предвид дека не постои повреда на авторските права на компјутерската програма каде што, како и во конкретниот случај, законски стекнатото лице немал пристап до изворниот код на лиценцираната компјутерска програма, туку само го проучувал, набљудувал и тестираше за да ги репродуцира неговите функции во втората програма.³⁰

Според европскиот суд суштината на третото прашање се однесува на толкување на член 2 (а) од Директивата 2001/29. Во конкретниот случај очигледно е дека прирачникот за компјутерска програма на Институтот САС е заштитено книжевно дело во смисла на Директивата 2001/29. Судот во конкретниот случај зазема став дека различните делови од авторското дело уживаат заштита според член 2 (а) од Директивата 2001/29, под услов да содржат некои од елементите што се израз на сопствената интелектуална креација на авторот.³¹ Во овој случај, клучните зборови, синтаксата, командите и комбинациите на команди, изборите, стандардните поставки и повторувања се составени од зборови, бројки или математички концепти кои, земени поединечно, сами по себе не се интелектуална креација на авторот на компјутерската програма. Само со избирање, подредување и комбинирање на овие зборови, бројки или математички поими авторот може на оригинален начин да го изрази својот творечки дух и да дојде до резултат кој е интелектуална креација, во случајов прирачникот за работа со компјутерска програма.³² Па оттука, имајќи ги во предвид размислувањата погоре, одговорот на третото прашање е дека репродукцијата на компјутерска програма или на некои од ставките опишани во прирачникот заштитен со авторски права, може да претставува повреда на авторските права на тој прирачник доколку репродукцијата е израз на сопственото интелектуално творештво на авторот на прирачникот кој е заштитен со авторски права.³³

5. Заклучок

Во последните години, развојот на компјутерската технологија предизвика голем број на правни прашања и дилеми, особено од областа на интелектуалната сопственост. Како што научното знаење напредува, а и со самиот развојот на компјутерската технологија, од судовите се бара да понекогаш се впуштаат во

---

³⁰ Пресуда на Европскиот суд за човекови права, 2 Мај 2012, C-406/10, SAS Institute Inc. vs. World Programming Ltd (WPL), §61.

³¹ Infopaq International v. Danske Dagblades Forening, Case C-5-08, July 16, 2009 (ECJ), §39.

³² Infopaq International v. Danske Dagblades Forening, Case C-5-08, July 16, 2009 (ECJ), §45.

³³ Пресуда на Европскиот суд за човекови права, 2 Мај 2012, C-406/10, SAS Institute Inc. vs. World Programming Ltd (WPL), §70.

области кои се помалку познати за нив. Во овој труд се направи анализа на едно предизвикувачко прашање, односно на прашањето што е предмет на заштита кај компјутерските програми и до кој степен елементите на компјутерската програма, односно оние елементи кои не се сведуваат на пишан код, се заштитени со авторски права.

Потребно е време да се создаде компјутерска програма, а уште повеќе знаење и вештини, исти ресурси се потребни за да се толкува правната норма во согласност на целта за која е донесена, односно да се обезбеди соодветна заштита на компјутерската програма, а со тоа да не се ограничи творечкиот дух на другите автори. Токму поради ова фокусот не е на елементите кои им се познати на корисниците, бидејќи функционалноста на програмата е многу блиску до идејата која не може да биде заштитена со авторски права. Во пресудата која беше предмет на анализа, Европскиот суд за човекови права смета дека е оправдано да се даде предност на изворниот и објектниот код како книжевни елементи на компјутерската програма. Дополнително, судот во конкретниот случај зазел став дека функционалноста на компјутерските програми, програмскиот јазик и форматот на датотеките кои се користат во компјутерските програми заради остварување одредена функција не претставуваат израз на компјутерските програми и како такви не претстваваат предмет на заштита на авторските права. Ваквото размислување на Европскиот суд за човекови права е сосема оправдано, бидејќи доколку се признае заштита на авторските права на функционалноста на компјутерската програма како и на другите елементи, со тоа би се овозможила монополизација на идеите во индустријата за компјутерски програми.

Во нашата држава сеуште нема воспоставено пракса по ова прашање. Има доста број на експерти за чии достигнувања треба да им се обезбеди соодветна заштита на авторските права. Па останува да видиме како домашните судови ќе постапуваат по ова прашање и дали ќе ги применуваат знаењата и искуствата на судиите од другите земји или ќе градат сопствена практика.

БИБЛИОГРАФИЈА:

1. Bolton D. Што е компјутерско програмирање? Retrieved from <https://mk.eferrit.com/што-е-компјутерско-програмирање/>
2. Gecic law, Isti izgled, ista namena računarskog programa – (ne) postojanje povrede autorskog prava. (2020, May 6) Retrieved from <https://geciclaw.com/sr/isti-izgled-ista-namena-racunarskog-programa-nepostojanje-povrede-autorskog-prava/>
3. Дабовиќ – Анастасовска Ј., & Пепељугоски В. (2012). Скопје. Право на интелектуална сопственост.
4. Directive 91/250 EEC of the Council of the European communities of 14 May 1991 on the legal protection of computer programs (Official Journal L 122/42, 17.05.1991).

5. Directive 2009/24 EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs (Official Journal L 111/16, 5.5.2009).
6. Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society (*Official Journal L 167, 22/06/2001 P. 0010 – 0019*).
7. Пресуда на Европскиот суд за човекови права, 2 Мај 2012, C-406/10, SAS Institute Inc. vs. World Programming Ltd (WPL).
8. Пресуда на Европскиот суд за човекови права од 22 декември 2010, C-393/09 *Bezpečnostní softwarová asociace v Ministerstvo kultury* [2010] ECR I-13971.
9. Пресуда на Европскиот суд за човекови права *Infopaq International v. Danske Dagblades Forening*, Case C-5-08, July 16, 2009 (ECJ).
10. The World Trade Organization (WTO) – The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS).
11. Treaty on the Functioning of the European Union-Official Journal of the European Union, C 83, 30.3.2010.
12. Закон за авторски права и сродни права (Службен весник на Р. Македонија бр.23/05 од 12.04.2005 година).